

ACOLLIDA DE LA DIVERSITAT FUNCIONAL: BIBLIOTEQUES OBERTES A TOTHOM

Mariona Chavarria. Directora de la Biblioteca del Fondo, chavriadm@diba.cat.
Biblioteca del Fondo, C/ Massenet 28-30, 08922, Santa Coloma de Gramenet. Tel. 93 462 46 12.

Sergio Guzmán. Terapeuta Centre Assistencial Emili Mira, SGuzmanLozano@parcdesalutmar.cat.

Montserrat Miñana. Auxiliar tècnica de la Biblioteca del Fondo, minanadm@diba.cat.
Biblioteca del Fondo, C/ Massenet 28-30, 08922, Santa Coloma de Gramenet. Tel. 93 462 46 12.

Resum:

Amb el propòsit de facilitar l'accés a espais pedagògics i socials de la comunitat a la població amb diversitat funcional, s'inicia una col·laboració entre la Biblioteca i el Centre Assistencial Emili Mira, el Club Social i la Fundació ASPANIDE.

S'ofereixen oportunitats de participació social i ocupacional, de lleure i de foment de la lectura a aquesta població per a un acompliment ocupacional més autònom en contextos públics, tot facilitant l'expressió creativa, l'interès per la cultura i aspectes pedagògics del context comunitari, fomentant oportunitats de participació que millorin la seva salut física i emocional, i normalitzant la seva presència a l'espai públic.

L'avaluació efectuada permet afirmar que l'entorn i els serveis oferts per la Biblioteca ajuden a la rehabilitació psicosocial, a recuperar habilitats necessàries per al desenvolupament d'una vida en comunitat més autònoma i digna, i al maneig de les diferents funcions socials i demandes del que suposa viure, treballar i relacionar-se.

Resumen:

Con el propósito de facilitar el acceso de espacios pedagógicos y sociales de la comunidad a la población con diversidad funcional, se inicia una colaboración entre la Biblioteca y el Centre Assistencial Emili Mira, el Club Social y la Fundación ASPANIDE.

Se ofrecen oportunidades de participación social y ocupacional, de ocio y de fomento de la lectura a esta población para un desempeño ocupacional más autónomo en contextos públicos; facilitando la expresión creativa, el interés por la cultura y aspectos pedagógicos del contexto comunitario; fomentando oportunidades de participación que mejoren su salud física y emocional; y normalizando su presencia en el espacio público.

La evaluación efectuada, permite afirmar que el entorno y los servicios ofrecidos por la Biblioteca ayudan a rehabilitación psicosocial, recuperando habilidades necesarias para

el desarrollo de una vida en comunidad más autónoma y digna, y en el manejo de las diferentes funciones sociales y demandas de lo que supone vivir, trabajar y relacionarse.

Paraules clau: diversitat funcional, estigma, inserció, rehabilitació psicosocial, escriptura creativa, alfabetització informacional

Palabras clave: Diversidad funcional estigma inserción rehabilitación psicosocial escritura creativa alfabetización informacional

1. Introducció

La Biblioteca del Fondo és l'equipament bibliotecari més recent de Santa Coloma de Gramenet. Les instal·lacions polivalents permeten flexibilitat per a la planificació d'activitats destinades a la comunitat d'usuaris més immediata: tallers de cuina, noves tecnologies, narració oral, presentacions literàries, etc. Aquestes possibilitats van motivar l'engegada d'un projecte d'atenció a un col·lectiu no sempre ben atès ni ben comprès a l'espai bibliotecari: la diversitat funcional.

«Diversitat funcional» és un terme alternatiu a «discapacitat» que s'utilitza a l'Estat espanyol. A iniciativa dels afectats, l'any 2005 el Foro de Vida Independiente¹ va voler substituir els termes tradicionalment utilitzats, com «discapacitat» o *minusvalía*, la semàntica dels quals pot considerar-se pejorativa. La proposta vol canviar cap a una terminologia no negativa, no rehabilitadora sobre la diversitat funcional. Aquest treball presenta l'experiència de la Biblioteca del Fondo en atenció a la diversitat funcional portada a terme en el període 2014-2015.

En primer lloc, es realitzarà un repàs del que diuen les principals directrius bibliotecàries sobre l'atenció a la diversitat funcional, destacant el paper de la biblioteca com a agent d'integració social. En segon lloc, es tractarà la gènesi del projecte i la seva posada en marxa. En tercer lloc, es presentaran les institucions amb les quals ha col·laborat la Biblioteca del Fondo i es comentaran les iniciatives portades a terme i els objectius que es pretenia aconseguir des de la biblioteca. En aquest punt, gràcies a les valoracions dels responsables de les entitats col·laboradores, es podrà veure com el que el col·lectiu bibliotecari percep com a beneficis de les accions d'atenció a la diversitat s'enriqueix amb els beneficis que es valoren des de la perspectiva del professional de l'atenció a la diversitat funcional. Finalment, a les conclusions s'insistirà en aquesta idea: només mitjançant una major implicació, el personal de les biblioteques pot establir relacions de col·laboració més estretes amb els professionals de l'atenció a la diversitat que resultin en una millor resposta a les veritables necessitats d'aquest col·lectiu.

¹ Foro de Vida Independiente: www.forovidaindependiente.org/.

2. Persones que pateixen una malaltia mental o discapacitat intel·lectual i la seva relació amb l'entorn comunitari

Segons l'Organització Mundial de la Salut² el 25 % de la població mundial presenta o presentarà algun tipus de trastorn mental al llarg de la seva vida. Estudis realitzats a Espanya indiquen que un 19,5 % de la població ha patit problemes mentals, un 8,4 % dels quals en l'últim any.³ L'impacte en la qualitat de vida de les persones que pateixen algun tipus de patiment mental és superior al de les malalties cròniques com l'artritis, la diabetis o les malalties respiratòries i cardíques.

La discriminació, l'estigma i la resposta política insuficient a les necessitats, encara predominants, de la població amb malaltia mental, obstaculitzen el desenvolupament de projectes de vida amb prou autonomia i en igualtat d'oportunitats que la resta de la societat. Actualment, al nostre entorn hi ha un percentatge molt alt de persones joves amb malalties mentals a qui s'ha de donar respostes amb mètodes innovadors i eficients per a les seves necessitats i problemes.

En el context de la rehabilitació en salut mental, hi ha opinions molt diverses sobre el moment i el lloc en què comença la rehabilitació, la integració o la inclusió. Uns professionals opinen que la rehabilitació s'inicia en el context sanitari o hospitalari, mentre que altres creuen que la rehabilitació s'inicia i ha de ser en la comunitat. Potser les dues opinions no són antagòniques, sinó sinèrgiques. Des de la visió de la teràpia ocupacional, el context comunitari té efectes més positius per a l'ocupació que el sanitari. Treballar amb la persona en el seu medi sociocultural té un impacte sobre la funcionalitat i els projectes de vida que difícilment es pot aconseguir en el medi hospitalari a causa del significat personal i les condicions de normalització que s'hi atorguen.

3. La Biblioteca Pública i l'accés per a tothom

El Manifest de la IFLA/Unesco a favor de la Biblioteca Pública diu que «els serveis de la biblioteca pública es fonamenten en la igualtat d'accés per a tothom, sense tenir en compte l'edat, la raça, el sexe, la religió, la nacionalitat o la classe social. Cal oferir serveis i materials específics als usuaris que, per alguna raó, no poden utilitzar els serveis i materials habituals, com és el cas de minories lingüístiques, persones amb discapacitats o gent hospitalitzada o empresonada».⁴

² Organització Mundial de la Salut. *World Health Report 2001. Mental Health: New Understanding, New Hope* [en línia]. (Geneva: World Health Organization, 2001. p. 10). <www.who.int/whr/2001/en/whr01_en.pdf> [Consulta: 25/10/2015]

³ J. M. HARO, [et al.]. «Prevalencia de los trastornos mentales y factores asociados: resultados del estudio ESEMeD-España». *Medicina Clínica*, núm. 126 (2012), p. 445-451.

⁴ *Manifest de la Unesco de la biblioteca pública 1994* [en línia]. (Barcelona: COBDC, 1994). <www.cobdc.org/publica/manifestos/manifest_bp.html> [Consulta: 23/10/2015]

Mirant la història de la secció de l'IFLA Libraries Serving Disadvantaged Persons, podem entendre l'evolució de la reflexió sobre l'atenció a les persones amb malalties mentals des de les biblioteques. Aquesta secció va néixer el 1931 sota el nom de «Subcomitè de Biblioteques Hospitalàries». L'any 1977, va incloure els lectors discapacitats i va passar a ser una secció. Finalment, l'any 1984 va rebre el nom actual i va definir el seu àmbit de treball de manera més àmplia, preocupant-se per l'oferta de documents bibliogràfics i serveis adaptats a les persones que es troben en hospitals i presons, les que no poden sortir de casa, la gent gran en residències i centres de dia, les persones sordes, i les discapacidades físiques i mentals.⁵

Però si es mira detingudament la feina de la secció en els darrers 30 anys, ens adonem fàcilment que la majoria de comunicacions o ponències a les conferències anuals de l'IFLA o les publicacions de la secció se centren principalment en els serveis de les biblioteques hospitalàries, de presons o destinats a persones grans i/o amb discapacitats físiques, o a l'establiment de criteris per a l'edició de textos en lectura fàcil destinats a alguns d'aquests grups. El cas d'aportacions sobre les persones amb malalties mentals o discapacitats intel·lectuals és l'excepció, tot i que es percep major interès en els darrers deu anys.

Si es fa una cerca bibliogràfica més àmplia en les publicacions professionals de l'àmbit bibliotecari, els resultats són igualment minsos o anecdòtics. Són pocs els articles que parlen de l'atenció a les persones amb malalties mentals. Potser es deu al fet que, en aquest àmbit, és difícil establir una perspectiva consensuada de les patologies que s'entenen com a malaltia mental i sobre la manera d'atendre-les.

Més enllà d'això, ens interessa veure la dimensió social a l'hora d'enfrontar-se a la malaltia mental, ja que aquesta dimensió relaciona la situació de la discapacitat amb el desavantatge social que implica, que té a veure segurament amb la mirada dels altres en una situació determinada i la impossibilitat d'integrar-se a la societat i als seus cànons de normalitat.⁶ Igualment, l'estigmatització i marginació dels grups vulnerables de la societat pot conduir a l'aïllament, que és un factor de risc important de futures dificultats de salut mental, i pot comportar una baixa autoestima, una disminució de la motivació i una menor esperança en el futur, tot el qual es tradueix en una falta de confiança que té, al seu torn, conseqüències sobre la identitat pròpia i

⁵ Joanne LOCKE; Nancy M. PANELLA. *International resource Book for Libraries serving Disadvantaged Persons*. Munic: K.G. Saur, 2001. p. 3.

⁶ Michelle FUNK [et al.]. *Mental health and development: targeting people with mental health conditions as a vulnerable group* [en línia]. Geneva: WHO, 2010. p. xxiv-xxv. <http://whqlibdoc.who.int/publications/2010/9789241563949_eng.pdf> [Consulta: 23/10/2015]. Les malalties mentals són, alhora, causa i conseqüència de desigualtats socials, polítiques, econòmiques, etc. Les malalties mentals tenen una prevalença superior en persones vivint sota el límit de la pobresa, amb allotjament inestable i altres situacions de vulnerabilitat.

influeix fortament en els relats interns sobre qui som i el que podem fer⁷. És aquí on la biblioteca pot oferir els seus espais i serveis com a lloc de prevenció en uns casos i de rehabilitació comunitària en d'altres, atès que, tal com llegim a les *Directrius de la IFLA*, la biblioteca pública és un «espai públic i centre de reunió». De vegades en diuen «la sala de la comunitat».⁸

A més, el *Manifest de la Unesco* també afirma que «la biblioteca pública, (és) l'accés local cap al coneixement, proporciona les condicions bàsiques per aprendre al llarg dels anys, per decidir lliurement i per al desenvolupament cultural de l'individu i dels col·lectius».⁹ Les seves funcions bàsiques, segons llegim a les *Directrius*, són «accés a la informació, suport a la formació permanent i l'autoaprenentatge, promoció de la lectura i el desenvolupament cultural, suport al desenvolupament personal, i lloc de lleure»¹⁰, funcions destinades a totes les persones, independentment de la seva salut, estat o condició.

A l'hora d'oferir un servei bibliotecari eficaç, cal no oblidar que és tan important assumir les funcions clau per dissenyar les estratègies com identificar els usuaris potencials, l'anàlisi de les seves necessitats, el desenvolupament de serveis per a grups i particulars, la contextualització i l'optimització dels recursos.¹¹ En el cas present, entre els usuaris potencials tenim les persones amb malalties o discapacitats mentals. Des de la biblioteca és important tenir una bona comprensió i avaluació de les reaccions de l'usuari, d'allò que espera i de les repercussions de la seva malaltia sobre el seu comportament amb vista a proposar activitats i documents adients.¹²

És per això que ens cal estar atents a l'entorn, acollint les propostes que ens arriben i cercant els grups o comunitats que més difícilment s'aproparan a la biblioteca. Cal també tenir una mínima formació sobre aquest àmbit de la salut per comprendre millor les persones i atendre-les.

⁷ MANNAN, Hasheem [et al.]. «Core concepts of human rights and inclusion of vulnerable groups in the mental health policies of Malawi, Namibia, and Sudan». *International Journal of Mental Health Systems* [en línia]. Núm 7 (2013), p. 7. <www.ijmhs.com/content/7/1/7> [Consulta: 23/10/2015].

⁸ *Directrius IFLA/Unesco per al desenvolupament del servei de biblioteques públiques* [en línia]. (Barcelona COBDC, 2002. p. 17s). <www.cobdc.org/publica/directrius/IFLA_publicues.pdf> [Consulta: 23/10/2015] (IFLA/Unesco 2001: p. 17s)

⁹ *Manifest de la Unesco de la biblioteca pública 1994* [en línia]. (Barcelona: COBDC, 1994) <www.cobdc.org/publica/manifestos/manifest_bp.html> [Consulta: 23/10/2015]

¹⁰ *Directrius IFLA/Unesco per al desenvolupament del servei de biblioteques públiques* [en línia]. (Barcelona COBDC, 2002. p. 17s). <www.cobdc.org/publica/directrius/IFLA_publicues.pdf> [Consulta: 23/10/2015]

¹¹ OMELLA I CLAPAROLS, Ester. *La biblioteca pública a la província de Barcelona: un servei en xarxa* [en línia]. (Barcelona: la Diputació, 2002. p. 11). <www.diba.cat/biblioteques/documentspdf/publicacio_omella_cat.pdf> [Consulta: 25/10/2015] (OMELLA 2002: p. 11)

¹² OMELLA I CLAPAROLS, Ester. *La biblioteca pública a la província de Barcelona: un servei en xarxa* [en línia]. (Barcelona: la Diputació, 2002. p. 11). <www.diba.cat/biblioteques/documentspdf/publicacio_omella_cat.pdf> [Consulta: 25/10/2015] (OMELLA 2002: p. 11)

4. Context i justificació del projecte

La Biblioteca del Fondo es va inaugurar el mes de setembre de 2014 enmig d'un barri multicultural (gairebé la meitat del barri és nascut a l'estranger, hi ha més de 70 nacionalitats i s'hi parlen cent llengües diferents). Aquesta nova fesomia del barri s'ha format en els darrers deu o quinze anys. Anteriorment el Barri del Fondo era un barri crescut de manera descontrolada amb les grans migracions dels anys 50 i 70 amb famílies procedents d'altres províncies d'Espanya.

El Fondo és un barri molt dinàmic, amb molt de comerç, així com una important vida associativa. En el cas que ens interessa, hi ha diverses entitats que treballen amb persones amb malalties o trastorns mentals o discapacitades (ASPANIDE, Club Social Gramenet, ActivaMent-Gramenet, etc.), així com centres de dia i residències de gent gran.

Mereix una atenció especial el Centre de Salut Mental de Torribera, ja que és part de la identitat del municipi. Va ser projectat des del 1914 per la Mancomunitat de Catalunya, però s'inaugurà l'any 1930 amb el trasllat de 90 malalts crònics de Sant Boi. Fins a principis dels anys 60 s'hi van anar afegint pavellons i altres instal·lacions. A partir del 1985 esdevé centre docent per a metges internistes residents en psiquiatria i des de l'any 1994 per a psicòlegs de psicologia clínica. Amb els anys va creixent, es construeixen i reabiliten pavellons i serveis que formen el conjunt de Centres Assistencials de Torribera, també coneguts com a Centre Dr. Emili Mira. L'any 2009 es traspassen els serveis de la Diputació de Barcelona a la Generalitat de Catalunya. Així, el Servei Català de la Salut, la Diputació i el Parc de Salut Mar signen un conveni que estableix la cooperació, a través de l'Institut de Neuropsiquiatria i Addiccions (antic IAPS), en el desenvolupament de l'activitat sanitària assistencial dels Centres Assistencials Dr. Emili Mira i López (CAEM)¹³ i la col·laboració per tal d'ajudar a garantir l'atenció integral del pacient i la coordinació amb les diferents línies sanitàries, de docència i recerca. Els àmbits on es desenvolupen les propostes i línies d'acció del procés de rehabilitació dels CAEM en els darrers vint anys són la rehabilitació, la inserció, la integració i, en definitiva, la inclusió. La comunitat és vista com l'escenari principal d'acció per al col·lectiu amb diversitat funcional. L'equilibri entre els potencials de les persones i l'adaptació de l'entorn és essencial per facilitar l'autonomia i la inclusió.

Aquest context, unit a la sensibilitat de persones de l'equip de la biblioteca¹⁴ envers el món de les malalties mentals, va disposar-nos, d'una banda, a iniciar el contacte amb el Centre de Salut Mental i, de l'altra, a estar oberts a demandes d'altres entitats del barri que treballen amb persones que pateixen malalties mentals o discapacitats intel·lectuals de diversos nivells.

¹³ CAEMIL: Centres Assistencials, Dr. Emili Mira i López, també conegut com a CAEM.

¹⁴ Montserrat (Muntsa) Miñana (Auxiliar Tècnica de Biblioteca) i Mariona Chavarría (Bibliotecària i Directora de la Biblioteca).

5. El Projecte d'acollida a la diversitat funcional

Dos mesos després d'obrir la Biblioteca (novembre de 2014) es comença a estudiar el territori per detectar les entitats que treballen a Santa Coloma amb persones amb diversitat funcional (amb trastorns mentals o bé amb discapacitat intel·lectual), i quina relació habitual tenen amb les biblioteques públiques.

El primer pas és posar-se en contacte amb aquestes entitats i fer visible la presència de la biblioteca al barri, oferint els serveis bibliotecaris a la comunitat. El resultat des d'un primer moment va ser sorprenent per la bona acollida que es rep i per la bona disponibilitat dels professionals d'aquest sector, que veuen en la biblioteca un espai comunitari d'integració.

Des de la biblioteca s'observa que aquest col·lectiu no accedeix a les biblioteques, no només per desconeixement dels seus serveis, sinó també per l'estigmatització que suposa accedir a un espai comunitari com a persona amb diversitat funcional.

Davant d'aquesta realitat, els objectius des de la biblioteca han estat els següents: facilitar l'ús dels diversos espais a les persones amb necessitats especials, promoure la integració social de la diversitat funcional i normalitzar la diferència dins de la comunitat, i facilitar la visibilitat de la seva presència en els espais públics i la inclusió social. En definitiva, es vol fomentar l'oportunitat de participació per millorar la salut física i emocional de les persones que pateixen alguna malaltia o trastorn mental o alguna diversitat intel·lectual.

6. Objectius

Des dels centres d'atenció a la salut mental, portar a terme un projecte amb un agent clau de la comunitat, com són les biblioteques públiques, té un valor afegit per als processos de rehabilitació i inclusió de les persones ateses als centres de salut mental. És un projecte per als sectors més vulnerables, desprotegits i discriminats. És oferir una oportunitat a la dignitat dels sense veu.

Es parteix de la concepció que la cultura és un agent potent per a la inclusió de les persones amb trastorn mental greu o que pateixen diversos graus de discapacitat intel·lectual, i és una estratègia de canvi sobre l'estigma d'aquest col·lectiu.

Des dels centres que treballen amb les persones que pateixen alguna malaltia mental o discapacitat intel·lectual es vol facilitar l'accés als espais pedagògics i socials de la comunitat, com ara les biblioteques, a la població que s'hi atén.

Des de la Biblioteca es vol oferir oportunitats de participació social i ocupacional, així com de lleure i de foment de la lectura.

En definitiva, amb aquesta col·laboració es vol crear un context d'oportunitats i de coresponsabilitats en la participació ocupacional dels ciutadans de Santa Coloma de Gramenet amb diversitat funcional, com a eina per a l'accés als projectes de vida

personals. En aquesta idea, la biblioteca del Fondo és un agent clau i innovador per al desenvolupament de la participació social sense barreres.

Objectius per part de les institucions de salut mental

Reforçar el dret a la ciutadania plena per part de tots, independentment de les característiques individuals, amb la finalitat de proporcionar atenció a cada persona en les seves necessitats al medi comunitari.

- Crear vincles entre els sistemes dels territoris (sanitaris i culturals) per facilitar noves idees d'autoocupació i ajuda a les necessitats dels ciutadans a partir dels valors socials.
- L'acceptació de la diversitat funcional, com a valor fonamental, per part de les persones amb malalties mentals i de la pròpia societat, a partir de la participació col·lectiva segons l'interès i la predisposició personal i no mitjançant les desigualtats.

Objectius estratègics i operatius per part de la biblioteca

Objectius estratègics

- Facilitar l'ús dels espais de la biblioteca per part d'usuaris amb requeriments especials.
- Oferir serveis adaptats a les necessitats especials de les persones amb discapacitats físiques i intel·lectuals.
- Promoure la integració social de la diversitat funcional normalitzant la diferència dins de la comunitat.
- Normalitzar la presència de les persones amb malalties mentals o discapacitat intel·lectual als espais públics.
- Fomentar oportunitats de participació que millorin la salut física i emocional de les persones del projecte.

Objectius operatius

- Fer formació d'usuaris amb necessitats especials perquè coneguin la biblioteca i la seva normativa (que puguin ser autosuficients si vénen sols a la biblioteca).
- Desenvolupar un acompliment ocupacional més autònom en contextos normalitzats i públics.
- Facilitar la lectoescriptura, l'expressió creativa, l'interès per la cultura i aspectes pedagògics del context comunitari.

7. Hipòtesi de treball

L'entorn i els serveis oferts per la biblioteca ajuden a la rehabilitació psicosocial, tot recuperant o adquirint habilitats necessàries per al desenvolupament d'una vida en comunitat de la manera més autònoma i digna.

La rehabilitació psicosocial des de la biblioteca ajuda a l'acompliment i el maneig de les diferents funcions socials i demandes del que suposa viure, treballar i relacionar-se.

8. Metodologia

Des de la biblioteca, s'han detectat les mancances amb els equips terapèutics i s'han pensat i definit una sèrie d'activitats i serveis adaptats a les necessitats de les diverses institucions i tipus i graus de discapacitat, les quals presentem en el següent apartat. Es tracta dels següents:

Un taller d'informàtica, un taller de creació literària, hores del conte adaptades, cessió de l'Espai Cuines del Món, suport a Clubs de Lectura.

9. L'experiència durant el curs 2014-2015

9.1. El Centre de Salut Mental de Torribera - CAEM (INAD-PSMAR)¹⁵

Es va establir contacte amb el terapeuta ocupacional del Centre de Salut Mental Torribera.¹⁶ L'objectiu general ha estat facilitar l'accés als espais pedagògics i socials a persones que pateixen malalties psíquiques o trastorns mentals lleus i que són ateses en els processos de rehabilitació i inclusió del programa d'Atenció a la Rehabilitació Psicosocial. Les propostes que s'han dut a terme durant aquest primer any han estat dos tallers, que es realitzen els dimecres i divendres d'11:15 a 12:30h.

Taller d'informàtica

L'objectiu ha estat establir unes pautes en el desenvolupament del coneixement de les noves tecnologies, així com el coneixement de l'ús pedagògic de l'espai virtual per afavorir l'alfabetització digital. S'ha cedit la Sala de Formació (equipada amb 9 ordinadors) i, paral·lelament, s'ha preparat un dossier d'iniciació a la informàtica bàsica. El curs l'imparteix un usuari (pacient) del mateix centre de Torribera, com a part de la seva teràpia de rehabilitació comunitària.

Taller de creació literària

Amb l'objectiu d'incentivar la creativitat i millorar l'expressió escrita i oral, se cedeix l'aula Espai Suport i s'ofereix el material que s'ha preparat i que consta d'unes fitxes anomenades «Càpsules literàries» i «Dinàmiques», que presenten

¹⁵ Centre Dr. Emili Mira - Institut de Neuropsiquiatria i Addiccions Parc de Salut Mar. <www.parcdesalutmar.cat/hospitals/emili_mira/es_index.html> Vegeu l'apartat 4 per una descripció dels CAEM.

¹⁶ Sergio Guzmán Lozano, terapeuta i director dels projectes comunitaris del CAEM.

unes propostes amb exercicis participatius d'escriptura narrativa. Ha estat impartida per una treballadora del Centre de Salut Mental durant el primer any. Aquest curs 2015-16 l'està impartint un usuari (pacient) del Centre de Salut Mental com a part de la seva teràpia de rehabilitació comunitària.

9.2. ASPANIDE¹⁷

La Fundació ASPANIDE és una entitat privada sense afany de lucre que gestiona serveis dirigits a fomentar l'assistència, recuperació i ensenyament dels nens i dels adults amb discapacitat intel·lectual. Aquests serveis atenen actualment més de 300 persones amb disminució i treballen amb tres línies d'usuaris, en funció del seu grau d'autonomia, a tres centres diferents: el Centre d'Atenció Especialitzada, la Llar-Residència i la Residència. El Centre d'atenció especialitzada (CAE) és un servei diürn per a persones amb disminució psíquica o física profunda o severa que tenen una gran mancança d'independència personal i una necessitat d'assistència permanent. La Llar-Residència s'adreça a persones majors de 18 anys amb disminució psíquica o física de grau lleu i mitjà, que necessiten de forma permanent o temporal suport intermitent per la realització de les activitats de la vida diària. Els usuaris estan assistits de forma diürna en un Servei de Teràpia Ocupacional o en un Centre Especial de Treball. La Residència s'adreça a persones majors de 18 anys amb greus disminucions psíquiques o físiques que, per l'alt grau d'afectació, necessiten atenció i suport per a la realització de les activitats de la vida diària i que, per raons familiars o socials, no poden viure a casa seva.

Es va establir contacte amb la psicòloga i la treballadora social del Centre.¹⁸ Per les característiques diverses dels seus usuaris, van decidir establir dos grups segons el grau d'afectació.

Activitats per als usuaris de la Llar-Residència Fundació ASPANIDE

L'activitat va consistir a fer que els usuaris de la nostra Llar-residència amb una discapacitat intel·lectual moderada poguessin gaudir d'un rondallaire un dissabte al matí. L'activitat va durar una hora aproximadament i es va utilitzar música per ambientar-lo. Se'ls va fer una visita guiada per la biblioteca i, tot seguit, van participar de forma activa en un conte musical que va representar l'animadora sociocultural de la biblioteca.¹⁹ Aquesta activitat es va programar un dissabte al matí, i no només per a aquest col·lectiu, sinó també per al públic familiar, amb la idea de normalitzar l'espai.

¹⁷ ASPANIDE: <http://aspanide.org/>.

¹⁸ Sonia Delgado (psicòloga) i Olga Pujol (treballadora social).

¹⁹ Ester Banyoles (animadora sociocultural).

Activitat per als usuaris de la Residència i CAE Fundació ASPANIDE

L'activitat es va realitzar amb una sessió d'aproximadament una hora i mitja, on van participar persones usuàries de la Residència i el CAE (Centre de Dia), persones amb un alt grau d'afectació intel·lectual i/o físic. L'activitat va ser proposada com una activitat enfocada a estimular sentits, adaptant-se al perfil de les persones a les quals atenem als nostres Serveis. L'animadora sociocultural de la biblioteca es va posar en contacte amb nosaltres prèviament i va venir a conèixer els residents. A partir d'això, va adaptar l'activitat a les seves característiques. L'activitat es va proposar en conjunt i es va realitzar un conte vivencial amb elements sensorials. En l'àmbit auditiu es van utilitzar la música i diferents instruments que proporcionaven diferents sons, en l'àmbit tàctil i visual es van presentar diferents textures i un escenari ple de colors. En l'àmbit olfactivu es van utilitzar diferents aromes.

Amb aquestes sessions es volia trencar l'aïllament que pateixen les persones que estan internades a la residència, afavorir el desenvolupament comunicatiu, afectiu emocional i sensorial dels participants, i normalitzar-ne la presència a l'espai públic.

9.3. Club Social Gramenet

El Club social Gramenet²⁰ es va crear l'any 2005, a iniciativa de l'Associació Amics del Malalt Mental (AMMAMME) de Santa Coloma de Gramenet. A principis de l'any 2010 es produeix el traspàs de la seva titularitat a la Fundació Privada Funamment. Els beneficiaris són el conjunt de persones afectades per un trastorn mental, així com les seves famílies. Al poc temps d'inaugurar la biblioteca, una animadora social de l'entitat es posa en contacte amb nosaltres amb la intenció de saber de quina manera podríem col·laborar conjuntament.

Es va programar una visita guiada a la biblioteca. Es va establir una cessió mensual de l'Espai Cuines del Món, equipat amb una cuina completa, per fer-hi un taller de cuina saludable, i, finalment, cada dos mesos se'ls proporcionen lots de llibres de Lectura Fàcil per al seu taller de lectura comentada, que ha acabat consolidant-se en un veritable club de lectura.

10. Avaluació

10.1. Avaluació dels professionals de la biblioteca

L'acollida de grups de persones amb diversitat funcional ha estat per al personal de la biblioteca una oportunitat d'aprenentatge sobre la realitat d'aquestes persones: mica en mica s'ha construït una confiança mútua.

²⁰ Club Social Gramenet: www.salutmental.org/guia_serveis/club-social-gramenet/.

Pel que fa al fruit de les activitats concretes que s'han portat a terme, hem après que no compta tant el grau de millora en el coneixement de les noves tecnologies o en l'expressió creativa, com el fet que aquestes persones se sentin segures en un espai públic com és la biblioteca, i que la resta d'usuaris integrin com a normal la seva presència.

10.2. Avaluació per part dels professionals de la salut

S'inclouen en aquest apartat les valoracions que han fet des dels tres centres amb qui s'ha col·laborat:

10.2.1. Centre de Salut Mental de Torribera²¹

Per a aquest projecte hem utilitzat diferents sistemes per a l'avaluació de resultats. Correspon a les dades recollides per valorar els assoliments dels objectius del programa. S'han utilitzat dues classes d'avaluació de resultats: l'avaluació *ex post* i l'avaluació d'impacte.

Avaluació de resultats (ex post)

- La situació inicial de la participació d'usuaris amb trastorn mental a les biblioteques va ser de 3 usuaris. Amb el projecte hem aconseguit que 44 usuaris realitzin processos d'exploració i coneixement en el primer període de les propostes.
- D'un total de 52 usuaris, en la situació basal, el 88 % no mostrava interès per la participació en Biblioteques, ni en coneixia els recursos. Actualment s'ha incrementat en un 63 % l'interès de les prestacions de la biblioteca.
- S'ha mesurat el grau de satisfacció de les activitats realitzades²² i el resultat més important és que el 96 % de participants manifestava un augment de la satisfacció de realitzar les intervencions en el context de la biblioteca.
- Destacar que actualment s'ha generat l'oportunitat de responsabilitat en el cas de 3 usuaris, que dirigeixen ells mateixos diversos tallers, desenvolupant els principis d'apoderament en les persones amb malaltia mental.

Avaluació d'Impacte

- Està previst realitzar una valoració de l'impacte en la vida de les persones que atenem mitjançant un qüestionari amb les famílies el desembre del 2015.

²¹ Avaluació feta per Sergio Guzmán, terapeuta i director dels projectes comunitaris del CAEM

²² S'ha aplicat l'EuroQol 5d, instrument normalitzat per a mesurar el resultat de tractaments de salut.
www.euroqol.org/home.html

- Durant el 2015 s'ha realitzat un estudi de l'estigma²³ per valorar si la participació quotidiana en entorns normalitzats millora la percepció de l'estigma a la població en general. De les 9 dimensions que s'avaluen, sis han sortit amb resultats significatius en la millora de la percepció de l'estigma.
- La percepció dels professionals dels àmbits sanitaris i de la biblioteca és positiu respecte a les possibilitats d'ampliar les oportunitats durant el 2016.

10.2.2. ASPANIDE²⁴

Usuaris de la Llar-Residència Fundació ASPANIDE

La valoració de l'activitat (conte musical dissabte al matí) des de la nostra perspectiva ha estat del tot positiva, ja que es van assolir els objectius que es perseguien:

- Utilitzar un servei comunitari i de la ciutat
- Socialització
- Gaudir i experimentar sensacions positives

Usuaris de la Residència i CAE Fundació ASPANIDE

La valoració de l'activitat (conte vivencial amb elements sensorials) des de la nostra perspectiva ha estat del tot positiva, ja que es van assolir els objectius que es perseguien:

- Utilitzar un servei comunitari i de la ciutat
- Adaptar una activitat dirigida al públic general al perfil de les persones que atenem
- Centrar l'atenció dels nostres usuaris
- Que els usuaris i usuàries tinguessin i visquessin diferents sensacions (alegria, curiositat...)
- Estimulació basal

Cal destacar de forma positiva, dins d'aquesta activitat, l'organització i la sensibilitat del personal de la biblioteca i la voluntat que des de la nostra entitat puguem participar i gaudir del recurs comunitari.

²³ En l'estudi s'ha utilitzat el Qüestionari d'Atribució-27 (AQ27) que avalua l'estigma cap a les persones amb una malaltia mental.

²⁴ Valoració aportada per Olga Pujol, treballadora social d'ASPANIDE.

10.2.3. Club Social Gramenet²⁵

Per als membres del Club Social Gramenet de Santa Coloma, tant per a usuaris com per a professionals, ha estat —i encara és— una experiència gratificant col·laborar amb la Biblioteca del Fondo, tant per la facilitat en l'accés als seus espais, recursos i material, com pel tracte rebut per part del personal. Tot això, en conjunt, ens ha permès realitzar activitats dins de l'entorn comunitari, com el taller de cuina, i ens ha proporcionat el material necessari per dur a terme el taller de Lectura comentada. Vista l'experiència passada, esperem seguir col·laborant i comptant amb el suport d'aquest servei comunitari.

11. Línies de futur des de la biblioteca

11.1. Per al personal de la Biblioteca

La malaltia o discapacitat mental sovint desorienta els professionals de les biblioteques, per por a allò desconegut, per manca de referències, de formació i, sobretot, d'informació sobre les experiències que s'han fet i els seus èxits i mancances. Les accions destinades als malalts o discapacitats mentals continuen essent menys habituals que les que s'adrecen a persones amb discapacitats físiques o sensorials. Ens cal conèixer millor la malaltia mental per ser capaços d'adaptar l'oferta de serveis de la biblioteca pública, entre els quals hi ha el projecte d'iniciar un centre d'interès de Salut Mental destinat a tots els usuaris i usuàries.

D'una banda, des de la Biblioteca, en l'àmbit municipal, s'estan ampliant els contactes amb entitats que treballen en aquest àmbit a través de la *Taula sectorial de Diversitat funcional*²⁶ i també amb el conjunt de la xarxa de Biblioteques de Santa Coloma, per veure com oferir millors serveis. D'altra banda, més enllà del municipi, s'ha establert contacte amb la Biblioteca Carles Rahola de Girona, ja que també té projectes de Salut Mental. Amb el seu suport també es vol dimensionar millor l'incipient Centre d'Interès en Salut Mental.

²⁵ Valoració aportada per Carles Bonete, educador del Club Social Gramenet.

²⁶ El passat 24 de novembre vam assistir a la 1a Jornada Internacional de les Persones amb Diversitat Funcional, «Construint projectes de vida». Vegeu: www.gramenet.cat/temes/amb-les-persones/benestar-social-i-families/pagines-dinteres/pla-local-per-la-inclusio-social-plis/taules-sectorials-dinclusio-social/taula-sectorial-de-diversitat-funcional/.

11.2. Amb els centres col·laboradors

Les nostres actuacions futures se centren en continuar recolzant les tres entitats amb les quals hem treballant en aquest període 2014-2015. Mantenim les propostes que han funcionat i que han estat ben valorades per part dels educadors, terapeutes i psicòlegs dels centres. També volem ampliar l'oferta cultural a altres entitats que treballen amb persones amb diversitat funcional. Subratllar, però, que la nostra aposta més forta continua essent el Centre Torribera, amb noves estratègies de col·laboració que comentem detalladament més avall.

Un any després de començar el nostre projecte i de fer una avaluació conjunta biblioteca-entitats, les valoracions per part d'aquestes han estat satisfactòries, com ja hem vist. Valoren molt positivament haver pogut realitzar activitats dins dels espais de la Biblioteca: Espai Cuines del Món, Sala informàtica, Espai de suport. Però també valoren els materials que la biblioteca ha posat al seu abast: lots de llibres per al club de lectura, materials didàctics per als tallers de creació literària, dossier per a l'aprenentatge d'informàtica bàsica.

Amb tot això, les propostes de futur les hem pensat conjuntament, amb la voluntat de consolidar el projecte a partir del que ja s'està fent i, alhora, obrir noves perspectives.

Centre de Salut Mental Torribera

Les propostes per aquest segon any passen per un canvi estratègic. Si el primer objectiu era donar accés als espais pedagògics d'aprenentatge, en aquesta segona fase el que es vol és continuar treballant amb el terapeuta ocupacional per intentar una major implicació del seus usuaris dins la comunitat. Aquesta integració passaria per l'externalització d'alguna de les activitats. És a dir, que poguessin animar tallers per al públic en general a la Biblioteca. Els tallers sobre els quals es vol incidir són: cuina macrobiòtica i expressió corporal. Respecte als tallers d'informàtica bàsica, es vol passar a proposar els usuaris a participar de l'oferta de cursos que programa la biblioteca per al públic en general, i que, així, facin un pas més cap a la participació a la vida comunitària. L'impacte d'aquest canvi té una repercussió que va molt més enllà d'aconseguir coneixements, té a veure amb l'adquisició o millora d'habilitats de comunicació i d'interacció, tot trencant l'aïllament social i aconseguint un millor nivell de compromís i d'adaptació al canvi.

En relació amb el suport a les persones internes al Centre de Salut Mental, s'ofereix una selecció dels documents donats de baixa de la biblioteca regularment. Aquests documents (revistes o llibres) poden ser d'interès per a

usuaris d'altres unitats del Centre de Salut Mental, que passen un temps més o menys llarg rebent atenció en espais hospitalaris.

ASPANIDE

Donada la situació de dependència de les persones ateses en aquesta institució, des de la biblioteca es continuarà amb l'oferta d'activitats d'extensió cultural. Incidint, sobretot, en el grup de persones que viuen a la residència, que són les que, pel grau d'afectació psíquica i física, no poden participar amb regularitat a la programació cultural de la biblioteca.

Club Social Gramenet

Com ja hem assenyalat amb anterioritat, el Club Social, dins del nostre projecte de diversitat funcional, és l'entitat més autònoma. Per tant, la nostra línia de futur passa per mantenir l'oferta de Cessió de l'espai Cuines del Món i de continuar amb el préstec de llibres de Lectura fàcil.

En aquest cas, hi ha la possibilitat d'ampliar la col·laboració amb l'Institut la Bastida,²⁷ en concret amb la branca d'atenció domiciliària. Oferien la possibilitat de fer tallers de cuina saludable i econòmica amb estudiants i amb la participació dels usuaris del Club Social. És una línia que es troba en un estadi molt inicial.

12. Conclusions

Som conscients que les persones amb diversitat funcional han estat un col·lectiu d'usuaris potencials al qual no s'ha tingut prou en compte. Les actuacions que s'han anat realitzant des de les biblioteques públiques han estat puntuals. Però creiem que les biblioteques públiques són una bona estructura de recolzament per afavorir la rehabilitació psicosocial de les persones que pateixen algun tipus de trastorn mental o discapacitat intel·lectual. Per dur a terme aquestes actuacions cal una major implicació i conscienciació per part dels professionals que hi treballem. Prendre consciència d'aquest rol afavorirà la integració d'aquestes persones.

El fet de fer visible la figura del malalt mental als espais públics ajuda, no només a la rehabilitació d'aquestes persones, sinó també a l'acceptació per part dels usuaris sense diversitat funcional, per normalitzar la convivència amb aquest col·lectiu.

Partint de la nostra experiència, podem constatar els beneficis que aporta la biblioteca pública (inclosa dins d'altres xarxes comunitàries), que ajuda a la rehabilitació i la integració de les persones dins de la comunitat, afavorint-ne el desenvolupament

²⁷ IES La Bastida: <http://institutlabastida.org/Estudis/cfgm/page-atencio-a-persones-en-situacio-de-dependencia>.

personal, l'autonomia, l'adquisició d'habilitats i competències socials. En definitiva, en facilita la presència a la vida comunitària i en redueix l'estigma, responent així al rol cohesionador de la biblioteca pública al si de comunitat.

BIBLIOGRAFIA

Directrius IFLA/Unesco per al desenvolupament del servei de biblioteques públiques [en línia]. (Barcelona COBDC, 2002).

<http://www.cobdc.org/publica/directrius/IFLA_publicques.pdf> [Consulta: 23/10/2015]

DOUGNAC, Marie-Hélène. «Bibliothèques publiques et handicap mental». *Bulletin des bibliothèques de France* [en línia]. Núm. 2, 2003. <<http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2003-02-0121-009>> [Consulta: 23/10/2015]

FUNK, Michelle [et al.]. *Mental health and development: targeting people with mental health conditions as a vulnerable group* [en línia]. Geneva: WHO, 2010. xxxviii, 74 p. (World Health Organization and Mental Health and Poverty Project) <http://whqlibdoc.who.int/publications/2010/9789241563949_eng.pdf> [Consulta: 23/10/2015]

HARO, J. M. [et al.]. «Prevalencia de los trastornos mentales y factores asociados: resultados del estudio ESEMeD-España». *Medicina Clínica*, núm. 126, 2012, p. 445-451.

LOCKE, Joanne; Nancy M. PANELLA. *International Resource Book for Libraries Serving Disadvantaged Persons*. Munic: K.G. Saur, 2001. p. 249 (IFLA Publications; 96).

Manifest de la Unesco de la biblioteca pública 1994 [en línia]. (Barcelona: COBDC, 1994) <http://www.cobdc.org/publica/manifestos/manifest_bp.html> [Consulta: 23/10/2015]

MANNAN, Hasheem [et al.], «Core concepts of human rights and inclusion of vulnerable groups in the mental health policies of Malawi, Namibia, and Sudan». *International Journal of Mental Health Systems* [en línia], (2013, 7:7) <<http://www.ijmhs.com/content/7/1/7>> [Consulta: 23/10/2015]

OMELLA I CLAPAROLS, Ester. *La biblioteca pública a la província de Barcelona: un servei en xarxa* [en línia]. (Barcelona: la Diputació, 2002, p. 11). <http://www.diba.cat/biblioteques/documentspdf/publicacio_omella_cat.pdf> [Consulta: 25/10/2015]

Organització Mundial de la Salut (OMS). *World Health Report 2001. Mental Health: New Understanding, New Hope* [en línia]. (Geneva: World Health Organization, 2001, p. 10). <http://www.who.int/whr/2001/en/whr01_en.pdf> [Consulta: 25/10/2015]